

PAGINI LITERARE

S U M A R U L

- Teodor Murășanu, *Românitate*
Eugeniu Todoran, *Mihai Eminescu: Cunoaștere și durere*
Ion Țigăra, *Descătușare, Viață (Versuri)*
Vasile I. Rusu, *Răspântii (Schiță)*
Iancu Constantinescu, *Giuvaerul mort (Versuri)*
George Popa, *Anotimpul de aur (Versuri)*
Dimitrie Danciu, *Printre arbori (Versuri)*
Ionel Giurcă, *Despărțire*
Al. Negură, *Nostalgie (Versuri)*

PE MARGINEA CĂRȚILOR

- Andrei A. Lillin, *Ion Sân-Giorgiu: Goethe. Vol. I.*

C R O N I C I

- Teodor Murășanu, *Uimitoarea refacere românească.* — Testamentul educativ al Mitropolitului Niculescu. — M. Iosivas, *Turnee artistice.* — George Popa, *Jurnalul lui T. Cipariu.* — *Revoluțiile Ardealului.* — *In memoria poetului Ion Moldoveanu.* — V. Netea. — Dimitrie Danciu, *Alegerea de noi membri la S. S. R.* — *Biblioteca istorică a Blajului.* — V. Feneșan, *Refugiatul.*

Bibliografie

An. VIII

Nr. 5—6

1941

Exemplarul Lei 10. —

CITITI:

(grupul „Abecedar“ și „Pagini Literare“)

ION BĂLAN,

FEBRE CERESTI, poeme

VLAICU BĂRNA,

BRUME, poeme

V. BENEȘ,

HANUL ROȘU, nuvele

M. BENIUC,

CANTECE DE PIERZANIE

CÂNTECE NOUI

N. CARANICA,

POEME ȘI IMNURI

ROMULUS DEMETRESCU,

INSEMĂRI CRITICE

sub apariție la I. E. Torouțiu.

EMIL GIURGIUCA,

ANOTIMPURI, poeme

**POEZII TINERI ARDELENI, antologie cu 18
măști în lut de I. Vlasiu.**

TEODOR MURĂȘANU,

LILIOARA, poeme

GRIGORE POPA,

CARTEA ANILOR TINERI, poeme

IONEL NEAMTZU,

ORAȘUL NORDIC, roman

ABONAMENT:

În țară, pentru particulari anual . . . Lei 160.

„străinătate dublu

Exemplarul Lei 10.

Inscrisă la Tribunalul Turda S. I., registrul publicațiilor, sub Nr. 3283 din 20 Iunie 1938

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

Tiparul tipografiei „Arieșul” S. A., Turda 134-941

ROMÂNITATE

Misiunea generației literare a lui M. Kogălniceanu, dela 1840, avea să lase o abundentă dâră de lumină în două direcții de-odată: în politică și în literatură. Activarea în arena politică „a duhului național” a ajutat și a grăbit așezarea temeliiilor statului român modern și întreagă evoluția lui următoare. În câmpul ispititor al literaturii, cu acel cunoscut entuziasm florar, care a precipitat mai mult o invazie de petale sortite repedei vestejiri, a creat direcția specifică, proprie literaturii și culturii noastre naționale, impusă de către îndrumătorii și analiștii literari cu frumoasa denumire de „românitate”. Într’adevăr, dacă producției literare de-acum un secol, în lumina criteriilor de gust și apreciere ulterioară, nu-i vom reține prea multe pagini cărora să le dăruim atașamentul nostru sincer, peste fondul de autentică respirație românească, peste fierberea de viață vie, acel imponderabil misterios în care ne recunoaștem pe noi înșine, ne plecăm și astăzi cu multă dragoste și cu profundă evlavie. În agitația de idei și sentimente a generației dela „Dacia Literară” e o anticipată biruință a geniului național, ale cărei consecințe rămăneau să fie adâncite și exploatate în toate aspectele lor. Dela acea dată, creația literară și culturală românească își taie drum statornic prin jungla destinului, urmărind cu încredere, de-acolo din trecut, dar mereu alături, de-asupra prin spații, această stea călăuzitoare. Tot ce se gândește, se scrie și se publică, cu pecetea durabilității sau a grabnicei demodări, de-atunci se întâmplă sub stimulul acestei forțe, a specificului național, fericită intuiție a visătorilor animați de M. Kogălniceanu. Curând ea și-a găsit uimitoarea intrupare în geniul eminescian, după ce rodise îmbelșugat în regalitatea lirică a lui Vasile Alecsandri. Niciun aspirant la arta și literatura românească nu se mai poate sustrage acestei fatalități de ordin național. Astfel, scriitorul, indiferent cărui curent îi aparține, ce preocupări îl agită, căror culori se închină, e român întrucât în opera lui trăiesc elementele imponderabile ale specificului românesc, dar aparține altei comunități, oricât de artistic ar mânui limba românească, dacă nu-i în posesia acestui destin. E o cucerire și un consens al culturii de astăzi, dela care nu se mai admit abateri.

Necesitatea românității în artă și literatură o accentuase însuși Titu Maiorescu, acest gânditor și îndrumător literar de largă autoritate, căruia contimporanii adversari neajungându-l în complexul personalității lui, redigioase, i-au aruncat acuza de „cosmopolit”.

Și totuși, Titu Maiorescu e un continuator al ideilor și programului „Daciei Literare”, cum semănătorismul sau gândirismul sunt ediții avansate ale aceluiași „duh național” dela 1840, sau cum românitatea literară ardeleană în centru cu Goga, e arderea și răbufnirea focului aprins de către luceferii iviți la Blaj, înainte cu 150 de ani. De altfel, ideea românității în literatură, ca și în celelalte arte, în care viața națională își poate avea forme de intrupare, în vremea mai nouă nici nu se discută, considerându-se un lucru dela sine înțeles. Realizarea operelor care poartă amprentele acestei note specifice e idealul fiecărui scriitor și unica medalie de noblete a unui neam cu flora lui distinctă. Această realitate tainică a fost și mijlocul defensiv și de clarificare a esențialității etnice, a cunoașterii și distingerii între ceea ce suntem și ce nu suntem noi, precum și arma credincioasă în lupta cu ingredientele străine, cu elementele de import și imitație ce nu puteau fi modelate pe talia noastră.

A fost un timp, când tânăra cultură și literatură românească a pățimit mult din cauza imitațiunilor și a importurilor de gânduri și sentimente luate din afară. Am trecut prin perioade de franco-manie, germanomanie, italomanie sau rusomanie, toatăteea xenomanii invadatoare până la sufocarea „duhului național”, provocând reacțiunea signalelor de alarmă și intervenția grabnică a instinctului de conservare. Xenomania aceasta românească însă, spre cinstea noastră, n-a degenerat niciodată într-o xenofobie patologică, asemuitoare fenomenelor apărute la multe neamuri vecine. Asimilarea echilibrată a culturilor străine, depozitarea rezultatelor și a experiențelor obținute din contactul cu ele, la baza creațiunilor autohtone, la noi s'a consumat întotdeauna printr'un proces lent, care a permis o perfectă funcționare a organismului ființei naționale și a raporturilor cu neamurile externe. Experiențele trecutului își păstrează încă valențele. Cultura și literatura ne-o putem redresa și îmbogăți foarte bine prin numeroase extracții și elaborări ale subconștientului adus în atingeri delicate cu marile culturi occidentale, fără a ne lăsa prin aceasta târșiți în imitomanie, în acea șerbie spirituală a manierelor, care nu pot fi ale noastre niciodată.

Nobilele pasiuni de a sălta cu orice preț mersul culturii și al literaturii, nesocotind legile implacabile ale realității vii, adeseori se pot transforma în efecte nocive. Admirația exagerată a geniului altor neamuri, incurajarea nejustificată a traducomaniei, fără a ține seamă de urmările dăunătoare producției autohtone, pot constitui pericole naționale, la fel cu infiltrațiunile de populațiuni eterogene în corpul națiunii.

Dar nota specificului nostru național, românitatea noastră literară, e simțitor lezată în orgoliul și înflorirea ei și prin atâtea alte manifestațiuni, a căror persistență, cu puțină sforțare și un mai atent control ar putea fi înlăturată discret și ținută la limitele peste care îi încetează rolul. Așa, ni se pare, trebuie judecat și fenomenul citomaniei... Uneori cărțile și periodicele românești apar în niște stranii colecții de citate din diverse limbi și culturi străine.

Ne referim la chestiunile și problemele, unde citatele sau pot fi cu totul evitate, sau conținutul lor asimilat în românește, ar putea fi încadrat în patrimoniul frazei și al gândirii românești, fără a-i perpetua prezența supărătoare. E un chip al comodității sau al unei grandomanii prelungite. Gândiți-vă, că cel mai cult poet român din toate timpurile, Mihai Eminescu, sau acel braț hotărîtor pentru destinele culturii și literaturii românești, Titu Maiorescu, ale căror scrieri mustesc la fiecare pagină de vasta lor familiarizare cu culturile majore, abia dacă ici colo își sprijinesc frazele pe vreun citat din limbi străine. Explicarea o avem în măsura gustului lor, în conștiința de fină rezonanță a ceea ce ar putea jigni suveranitatea unei literaturi naționale.

Convingeri schițate ori dorinți vag exprimate în felul vederilor noastre, își taie vad tot mai adânc în conștiința românească. E timpul deci să se termine și cu această manie, cea a citatelor fără noimă din literaturile străine, meteahnă care mai degrabă lasă impresia unui viciu de care suferă citatorul, decât necesitatea stringentă a evidențierii adevărilor mai lapidar formulate.

Citatomania e o funingine inutilă, adeseori o înzorzonare bizară, care diformează profilul proaspăt al românilății literare românești. E și indiciul unei penurii spirituale, insultă pe nedreptul adusă expresivității și puterii de argumentare a limbii noastre. Cultura românească, oricât de tânără ar părea unora, a atins stadiul, în care să se poată formula și comunica cu ajutorul elementelor ei cele mai înalte cugetări și simțiri ale spiritului omenesc, fără a simți trebuința sprijinului din afară. Atunci de ce se menține acest nărav fără niciun simț al proporțiilor? Nu e timpul unei reveniri, a unei temperări a citatomanilor de toate genurile, din care, dacă și-ar lua cineva osteneala să compună o antologie, ar oferi o lectură de tot hazul? S'a putut constata că în cele mai multe cazuri, citatele sau n'au fost la locul lor, sau nu sunt decât un moft al grăboșilor publiciști, indiferent cărei generații aparțin.

Literatura românească posedă o frumoasă și onorabilă pleiadă de cunoscători și cultivatori ai literaturilor străine. Necesitatea intensificării zelului în această direcție o accentuăm și o iscălim. E necesar să urmărim culturile marilor națiuni cât mai mult, în toată varietatea și importanța lor. Din informația și experiența prețioasă recoltată pe urma acestor studii să extragem numai partea asimilabilă, pe cea de inobilare și îmbogățire a propriei comori. Așa au procedat fericiții înaintași, întotdeauna conduși de un admirabil simț de orientare. Restul e balast, poză și osteneală vană...

TEODOR MURĂȘANU

MIHAI EMINESCU: CUNOAȘTERE ȘI DURERE

Răscolit de veșnica strădanie de a se desface din contingentele vremelnice, sufletul omenesc încearcă să deschidă porțile cunoașterii tainelor cosmice. Sforțările lui însă, sunt întotdeauna zădărnice de natura inefabilă a Absolutului. Cu cât existența cosmică strălucește mai puternic în lumina spațiilor cerești, viața individuală se sfâșie mai dureros în întunerecul orizonturilor pământestii. Marii vizionari au încercat să se smulgă din cătușele lutului pentru a cunoaște necuprinsul, s'au străduit să deslege rostul vieții din existența lumii. Dar individualul arareori poate fi ridicat la înălțimea cosmicului, deaceea nădejdlile lor s'au împrăștiat în frânturi de visuri și iluzii. Cu cât cunoașterea pătrunde mai adânc în nemărginirea cosmică, rostul vieții pământestii se învâluie mai mult într'un sentiment de zădărnicie. Arta, care este manifestarea acestei cunoașteri, este tot mai mult cernită cu un vâl de durere. Din impulsul cunoașterii germinează creațiile spiritului. Cu cât ele vor pătrunde în sensul metafizic al lumii, se vor apropia de elementul ultim care este durerea. Creațiile autentice sunt rodul unei suferințe metafizice înălțată până la cunoaștere. Toate amărăciunile de altă natură nu pot justifica îndeajuns accentele de deprimare ce apasă asupra unelor producții artistice. Cu cât un creator se apropie de acest ultim principiu, viziunea lui se lărgeste tot mai mult spre limitele genialității. Viața este prin ea însăși un izvor de durere, deaceea este îndreptățită părerea lui P. Bourget, că oricine cercetează edâncurile vieții nu poate fi decât pesimist. Rădăcinile prin care poezia crește în grădinile frumosului pătrund până la durerea metafizică, încât romanticii puteau spune că durerea este începutul și sfârșitul filosofiei.

Nucleul în jurul căruia gravitează întreaga problematică a pesimismului este prin urmare ridicarea individualului la cosmic, adică principiul metafizic al identității substanței universale, iar gemenele lui trebuie căutate în acele doctrine filosofice care au căutat să dea o rezolvare cât mai temeinică acestui principiu. În felul acesta pesimismul nu este o manifestare de suprafață ci o concepție adâncă de viață, prin care dorința de cunoaștere a omului tinde să cuprindă ultimele limite ale existenței.

În filosofia indiană este exprimată mai întâi acea atitudine de adâncire mistică în impersonalul lucrurilor, pentru stabilirea unității supreme, a ființei dumnezeiești numită Brahma. Eul, atma, se contopește cu acest principiu suprem al lumii și din această concepție mitologică și-au extras ideile filosofii indieni care au inclinat spre pesimism. Ea este sprijinul budhismului, pentru care singurul mijloc de cunoaștere a principiului suprem este o distrugere a lumii pământestii până la confundarea cu Necuprinsul, adică în Nirvana.

Pornind dela această filosofie romanticii germani, E. von Hartmann și A. Schopenhauer, au dat o nouă formulare pesimismului. Pentru Schopenhauer *voința* este principiul ultim al existenței, iar *reprezentarea* ei produce o iluzie, care este lumea așa cum o trăim noi: *Lumea ca reprezentare* stă numai în vis, singura reală este numai *lumea ca voință*. Fondul voinței este *sforțarea*, ori *sforțarea* este durere; a voi este a suferi și deaceia viața, care este obiectivarea voinței în conștiință, se reduce în esența ei la suferință. Durerea este singurul factor pozitiv al vieții, numai ea poate fi cunoscută direct. Viața, fiind suferință, este mai fericită când o simțim mai puțin. Urmează de aici că ar fi mai bine să nu o simțim nici odată, adică să nu avem parte de existență.

Eminescu a încercat să asculte melodia armoniilor cosmice și în vibrația lui poetică se înecă nota fundamentală a existenței omeneste, durerea, cum însuși mărturisește: „Până'n fund băui voluptatea morții ne'ndurătoare”. I. Caragiale spunea despre el că era un copil predestinat durerii, pe chipul lui se vedea scrisul unor chinuri torturătoare. Durerea, devenită izvor de creație, a învăluit în negurile morții punțile de cunoaștere pe care Eminescu le-a aruncat peste întunerecul ce cuprinde lutul omenesc. Poeziile, în care el ia atitudine în fața vieții și a morții, ajung la ideea că suferința este miezul realității și deaceia este de preferat neființa. Setea de cunoaștere l-a dus pe Eminescu la identificarea lumii cu nimicul și ea sprijină atitudinea lui poetică pe singurul pesimism autentic, acela isvorât dintr-o durere metafizică. Din această sete de cunoaștere este preocupat el în *Scrisoarea I.* de principiul identității universale, pentru a ajunge la un pesimism care neagă întreagă existența umană. Dintr'o dorință de a interoga necuprinsul, gândul lui a făcut un sbor peste marginile acestei lumi pentru a vedea că totul nu este decât o iluzie amară. Dintre toți robii patimilor pământești, așezați de soartă pe trep'e deosebite, numai un dascăl bătrân și uscățiv caută să deslege noaptea adâncă a veșniciei. Gândul îl poartă înapoi cu mii de veacuri, spre începuturile universului. Pe când nu era ființă, nici neființă, pe când cel nepătruns nu era decât de sine însuși pătruns, se întindea un întunerec din care nu începuse a se desface încă umbra celor nefăcute. Toate erau stăpânite de o pace eternă. Din această negură s'a desprins apoi primul sâmbure de viață care din văile infinitului mână pe cărări necunoscute toate formele existenței. Invelită în nemărginire, lumea e atât de mică încât se măsură cu cotul. E o clipă suspendată în pacea veșnică. O rază de lumină desprinsă din marea de întunerec și ea este aceea care, printr'un dor nemărginit, atrage totul în viață:

Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă.
Cum s'o stinge, totul pier, ca o umbră'n întuneric
Căci e vis al neființei universul cel himeric.

.... Și gândul dascălului îl duce acum cu mii de veacuri înainte pentruca să vadă ce va fi când această rază de viață se va stinge, Soarele se va pierde printre norii întunecoși, planetei toți îngheață:

stelele pier. Totul cade în noaptea neființei și reîncepe eterna race tulburată pentru o clipă. Toate formele existenței sunt stăpânite de geniul morții. Sub fruntea dascălului care „într'un calcul fără calcul, tot socoate și socoate”, s'a încheat trecutul și viitorul într'o imagine a haosului etern. Soarta universului e în degetul lui mic, iar sicriul care-l coboară în mormânt, închide în el viața lumii întregi:

Poți zidi o lume ntreagă, poți s'o sfarمی, ori ce ai spune
Peste toate o lopată de țărană se depune.
Mâna care-a dorit scepтрul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul, încap bine'n patru scânduri.

Indemnat de aceeași sete de cunoaștere, în *Rugăciunea unui dac*, Eminescu a descoperit din nou zările necunoscute în care se pierd începuturile lumii, pentru a descoperi în ele rostul destinului omenesc. Zeul, care a zămislit sâmburul luminii dătător de viață, a creat lumea din nimic. Pe când exista numai El singur, pământul și cerul erau din lumea celor ce n'au fost niciodată. Înainte de creația lumii ele nu erau cuprinse în categoriile cugetării omenesti încât „nu era apoi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna căci unul erau toate și totul era una”. Toate făceau parte din acelaș noian de ape. Zeul creator este izvorul de mântuire al omenirii. El este moartea morții și învierea vieții și toată lumea trebuie să-l proslăvească... Dar această lume pământească nu are nici o valoare. Stingerea eternă le așteaptă pe toate creaturile Zeului, deaceia plin de amărăciune poetul nu-i mai adresează decât o singură rugă: să-i îngăduie intrarea în veșnicul repaos. Cele mai aspre blesteme le aruncă asupra celor ce vor avea vreo milă de el. Dorește să fie alungat de toți până când ochi-i vor seca de lacrimi și simțirea-i va fi împietrită de chinuri, pentru că numai așa își va uita durerea și va putea muri. Nici dacă moartea se va îndupleca de el, disprețul pentru această lume nu se va pierde. Cadavrul nu vrea să-i fie înmormântat, ci aruncat în uliță, iar câinii să-i sfășie inima. Numai când va simți că Zeul care i-a dat viață îi va curma suflarea, va putea să-i mulțumească pentru că i-a dat norocul să trăiască în lume:

Astfel, numai, Părinte, eu pot să-ți mulțănesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăesc
Să cer a tale daruri genunchi și frunte nu plec,
Spre ura și blestemuri aș vrea să te înduplec.
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă.
Și'n stingerea eternă dispar fără de urmă.

Disparația în neant desleagă taina care cuprinde întreaga viață omenească. Nimicnicia ei apasă cu un scepticism ori ce gând care crede că poate ajunge la rosturile lumii și ale vieții. Tot ceea ce vizionarii au visat despre această lume de amar, nu-i decât o convenție, cum spune Eminescu în *Epigonii*:

Moartea succede vieții, viața succede la moarte
Alt sens n'are lumea asta, n'are alt scop, altă soarte
Oamenii din toate cele fac icoană și simbol
Numesc sfânt, frumos și bine, ce nimic nu însemnează
Împărțesc a lor gândire pe sisteme numeroase

Și pun haina de imagini pe cadavrul trist și gol.

Proști și genii, mic și mare, sunt sufletul, lumină
Toate-s praf! Lumea-i cum este și ca dânsa suntem noi.

În *Impărat și Proletar*, Eminescu a stăruit mai mult asupra făcării frământărilor omeniești de a găsi o viață mai bună. Este o poezie care a stârnit multe discuții întrucât pune problema unor transformări sociale pe care unii le-au apropiat de anumite ideologii politice. Prima parte este o prezentare a mentalității sec. al XVIII-lea, a revoluționarismului care a mișcat întreaga Europă în căutarea altor idealuri de viață. Sunt accentele puternice de revoltă ale acelor care cred că „zdrobind orânduiala crudă nedreaptă” a lumii, pot spera la o viață mai fericită. Însă totul este zadarnic. Cezarul, ce trece pe undele încete ale Senei, este adâncit în gânduri pentru suferințele poporului său. Li trec pe dinainte toate tablourile pe care le prezintă mișcările mulțimii, dar căutând să deslege rostul vieții, e convins și el, ca și cei revoltați, că răul și minciuna formează principiul călăuzitor al lumii. Bătrânul Demiurg zadarnic apare în fiecare ființă, căci aceeași întrebare și-o pune fiecare înainte: de unde venim? unde ne ducem? Sâmburul de viață se ivește în diferite forme și aceeași diferență determină nedreptățile sociale. Fondul însă e identic. În toată omenirea e același om, aceleași doruri, însă mascate în altă haină. Când știi că toate sunt mânate de același principiu și că oricât ai drege toate rămân așa cum sunt, te ademeneste gândul:

Că vis al morții eterne e viața lumii întregi.

Dacă aceasta este realitatea, la ce servește revolta proletarului? Toate sbuciumările se vor domoli și peste ele va plana singurul adevăr al lumii: moartea eternă.

Prin pesimismul lui de natură filosofică, Eminescu se apropie în atitudinea lui poetică de cugetătorii care au stăruit mai mult asupra principiului ultim al existenței: Budha, Eleații, Schopenhauer, Hartmann. Diferitele studii care au urmărit influența acestora, s'au grăbit să considere pesimismul o notă străină de simțirea lui Eminescu. G. Ibrăileanu, bazat pe câteva asemănări mai pronunțate, a crezut că poate reduce cu multă ușurință pesimismul poetului nostru la concepțiile altor filosofi. În *Studii literare* spune: „... ideile lui nu sunt originale, ... se găsesc în Kant, Schopenhauer sau Budha. El a avut o vibrațiune la fel în fața împrejurărilor lumii, ca și vibrațiunea pesimistă a lui Budha, Schopenhauer, etc. ... Pesimismul lui Eminescu nu este egoist; numai în *Rugăciunea unui dac* se plânge personal, încolo este un pesimism mai general, mai universal”.

Alții, care nu puteau pătrunde adâncimea acestor concepții „mai universale”, dimpotrivă, credeau că pesimismul lui Eminescu este ceva strict personal, deaceia au căutat să-l explice prin condițiile de viață ale poetului. Dobregeanu - Gherea a stârnit o vie discuție interpretând în acest sens pe Eminescu prin prisma unor

concepții social-economice.

Aceste probleme, puse în secolul trecut, au marcat în istoria literaturii noastre două cărări deopotrivă de spinoase pe care le-au bătătorit apoi mulți dintre cei ce au încercat să studieze pe Eminescu.

Atât ideia unui pesimism „universal” cât și a unui „organic” sunt așezate în afara limitelor între care se frământă sufletul lui Eminescu. A nu desprinde din vibrația lui pesimistă nici o notă personală este tot atât de superficial ca și reducerea lui la dureri corporale. Cărările indicate de aceste studii merg pe două culmi de dealuri ce închid între poalele lor un covor de verdeață impletit dintre cele mai specifice nuanțe ale sensibilității sufletului românesc. Mireasma lui n'a ademenit îndeajuns pe cercetătorul grăbit să găsească pesimismul lui Eminescu în vrafurile prăfuite ale bibliotecilor. Ori cât se vor trudi căutătorii de documente să-l interpreteze prin teorii străine pe o gamă întinsă a sentimentelor umane, nu-i vor simți armonia desăvârșită până când nu vor simți cum se revarsă în el *permanențele sufletului românesc*. Pesimismul lui nu este conceput numai ca un *sfârșit* al vieții pământești, ci și ca un *început* al vieții veșnice. Este un pesimism de esență filosofică prin care vede zădărnicia vieții pământești în raport cu veșnicia existenței universale, un pesimism prin care elementul individual este nimicuit pentru a se afirma elementul cosmic. Este un pesimism conceput ca o trecere în celalalt tărâm, așa cum sufletul românesc îl concepe, nu ca o desfacere de lume, ci ca o contopire cu ea printr'un sentiment de solidaritate universală.

Elementul dionysiac este substratul geto-dac al nostalgiei înălțimilor care topește în sufletul românesc o aspirație transcendentă. Fr. Nietzsche în *Die Geburt der Tragödie*, povestește o legendă de prin părțile locuie de Thraci și Geți, în care Silene, tovarășul lui Dionysos spune: „cel mai bun lucru dintre toate pentru oameni, ar fi nu să nu trăiască, sau să nu se bucure de fermecătoarea natură, ci să nu să fi născut. Dar dacă totuși omul a văzut lumina zilei, singura lui dorință nu poate fi decât aceea de a muri cât mai curând”. Cei mai viteji și mai cinstiți dintre Thraci, cum îi numește Herodot pe Geți, n'aveau în vocabularul lor cuvântul de a *muri*. Pentru ei moartea era o *transcendere* peste peisajul pământesc și o ancorare în tărâmul neființei; este o depășire a contingentelor vieții omenești și o descindere în existența pură a luminii de dincolo. Religia lor este o veșnică sete de transcendent, de împărăția lui Zamolxe, de aceea moartea era o bucurie prin care ei își arătau disprețul pentru zădărniciile vieții. Credința lor în nemurire, neamul nostru nu o păstrează prin scrieri străvechi, ci o trăește în destinul care-i poartă pașii prin văzduhul de miresme al împărăției cerești; o simte în nuntirea paradisiacă a pământului cu cerul, în dorul de veșnicie care preface fiorul morții într'o resemnare senină. Din cununarea pământului cu cerul, spațiul cosmic primește o semnificație metafizică și participă la destinul vieții pământești. Din clătinarea brazilor și unduirea izvoarelor, un suflet par'că se desprinde și într'o deplină împăcare se înfrățește cu destinul pe cărările mor-

ții. Poetizarea acestui spațiu mioritic în poezia populară este transpunerea alegorică a unei realități în care poporul nostru trăește din momentul zămisirii lui din Geții nemuritori. Elementul dionysiac a însămânțat în albia sufletului românesc avântul morții depănat în cântecul de leagăn al dorului. El este o *permanență* care a închinat inspirația anonimă spre renunțarea senină și mai mult decât ori care altă influență străină a preformat pesimismul lui Eminescu asupra rosturilor vieții. Lucrările d-lui Lucian Blaga au deschis drum larg pentru a coborî în fondul thracic al sufletului românesc, iar d-l Dan Botta înclină chiar spre o apropiere a pesimismului eminescian de elementul dionysiac: „Întăia scrisoare a lui Eminescu este o imagine a cosmosului dionysian. Oricât ar afecta o filosofie germanică, oricât material amorf ar aduna din cele patru vânturi ale lumii, scrisoarea întâia exprimă totuși formele genuine, autentice ale sufletului românesc. Să recunoaștem această înaltă melancolie! E melancolia Mioriței. Solitar perfect în marea-i singurătate, sufletul eminescian apare melancolic, trist de propria lui statue. Scrisoarea întâia, închisă între cele două imperii ale lumii, între cele două viziuni ale cosmosului împietrit, fie ca o icoană a frumosului românesc. Melancolia ei este emanația de muzică a formelor perfecte: O marmură praxitelliană, a unei Core în ochii căreia dorm armoniile lumii. Dar pe buzele ei, cu gust de pădure, s'a ivit surâsul sceptic, întristat al cunoașterii. Între acele imagini surori ale armoniei, ca două frontoane ale aceluiaș templu, între cele două invocații ale lumii plutind peste o lume fără timp, peste locul înghețat al filosofiei eleate, Eminescu a desfăcut pe Dionysos, cosmosul viu, lumea în eternă unduire” (Limite p. 20).

Însă cele mai multe din lucrările care au studiat pesimismul din *Scrisoarea I-a*, durerea metafizică înălțată până la cunoaștere, au șters din această poezie orice umbră de originalitate a lui Eminescu, reducând tema facerii lumii la un împrumut din filosofia indiană. În adevăr, asemănarea poeziei lui cu textele Vedelor este evidentă. A arătat-o T. Păunescu-Ulmu în *Problema Eminescu*. Filosofia din Ramaiana, Mahabharata și Sacontala, pe care le-a putut cunoaște direct, sau prin mijlocirea lui Schopenhauer, desigur că nu i-a scăpat lui Eminescu când a compus *Scrisoarea I-a*. Nu se poate tăgădui însă că el a fost *predispus* pentru această concepție prin aderența profundă cu permanențele sufletului românesc. Anumite teme din mitologia popoarelor răsăritene interferă cu teme din mitologia poporului nostru prin fenomenul *sincretismului*, cu care se ocupă dl. Lucian Blaga în cursurile d-sale despre religie și mitologie. Sincretismul este o amestecare a religiilor și a credințelor, o amalgamizare între motivele mitologice ale diferitelor popoare. Prin acest proces anumite teme din mitologia indică au fost asimilate de folclorul popoarelor balcanice. Vom da un exemplu de sincretism din care se poate vedea că *facerea lumii* nu este o temă care aparține cu exclusivitate mitologiei asiatice. Colecțiile noastre de material folcloric conțin o legendă, care dacă nu are puterea de a răsturna teoriile care reduc pesimismul Scri-

sorii I-a la filosofia indiană și de a susține un împrumut al lui Eminescu direct din mitologia poporului nostru, poate dovedi că elementele împrumutate n'au alterat concepția lui despre rostul vieții, ci dinpotrivă, au întărit ceea ce fondul lui sufletesc avea din mitologia românească.

Intr'una din credințele religiei indice, se spune că la început nu era numai o apă pe care plutea Brahma pe o frunză de lotus. Din îndemnul lui, alt zeu, Vișnu, s'a coborît în adâncul apei și a adus puțin lut din care s'a făcut apoi întreg pământul. Această credință, împreună cu altele, a fost răspândită de secta religioasă a Paulicinelor în Armenia și la toate semințiile thrace. Continuatoarii acestora au fost Bogomilii care au răspândit credințele înaintașilor la popoarele slave din Peninsula Balcanică. Legătura lor cu poporul românesc rămâne un adevăr necontestat. Era tocmai timpul când ne formam de o parte și de alta a Dunării. Creștinismul care a fost un element hotărîtor în închegarea structurii noastre sufletești, a modificat în sens creștin toate credințele împrumutate dela alte popoare. Cei doi zei din credința amintită au ajuns să iztruzeze, unul principiul binelui și celălalt principiul răului, iar raportul de egalitate care susținea dualismul Brahma-Vișnu, s'a stricat astfel că numai principiul binelui rămâne veșnic, iar principiul răului este efemer. După aceste transformări, credința indiană s'a transmis poporului nostru în următoarea legendă: ¹⁾ Înainte de facerea lumii, nu era pământ, lună, stele, ci numai o apă nemărginită pe care umbla Dumnezeu cu Dracul. Neavând unde se odihni, Dumnezeu i-a spus Dracului, ca în numele lui, să se coboare în fundul apei și se aducă de acolo un pumn de lut. Acesta a coborît și a luat lutul, însă nu în numele lui Dumnezeu, ci într'al său. Dar până când a ajuns la suprafață, l-a spălat apa până n'a mai rămas nimic din el. A doua oară s'a petrecut la fel. Numai când a coborît în numele lui Dumnezeu a putut aduce atâta lut cât i-a putut încăpea sub unghie. Dumnezeu a făcut din el o turtică peste care suflând har a prefăcut-o într'un pământ de mărimea unui pat pe care se putea odihni. Dar după ce El a adormit, Diavolul a început să-l împingă în toate părțile încât pământul s'a întins până când a ajuns la mărimea pe care o are azi.

Am merge prea departe dacă am identifica mâna de pământ din legendă cu punctul de lumină din *Scrisoarea I-a*. Dar se vede din această interferență de teme mitologice că în linii generale concepția lui Eminescu nu este atât de străină de această temă. Datorită fundalului mitologic al poporului nostru, în pesimismul lui, care manifestă încercarea de cunoaștere a existenței, n'a împrumutat din filosofii străine motive care să-i denatureze concepția preformată de coordonatele sufletului românesc.

Neroditoare sunt toate strădaniile celor ce caută cu orice preț filiațiuni străine în poezia lui Eminescu. În simțirea lui se revarsă un „dor nemărginit” care freamătă de împlinirea destinului românesc printr'o nuntire a pământului cu cerul.

EUGENIU TODORAN

¹⁾ Legenda a fost studiată de I. A. Canărea în Adev. lit. IV, nr. 127.

DESCĂTUȘARE

O, te-am iubit, viață, bătrână curtezană,
Și m'am lipit de tine ca iedera de zid
Căci n'am simțit că mâna întinsă e capcană
Și n'am ghicit minciuna din zâmbetu-ți perfid.

Căci m'ai târit cu viermii și râmele prin tină,
Sucitu-m'ai prin lume pe mii de ocolisuri
Și când zăream cărarea spre piscuri de lumină
Mi-o adânciai, haină, în umbră de desiușuri.

Inchis în orizonturi înguste, de furnică,
Mi'ai pus în mână cupa plăcerilor și slugă
La patimile toate din lumea asta mică
M'ai dat, să-mi istovească eternul dor de fugă.

Mi-ai astupat urechea cu ceara resemnării
Și geana mi-ai scaldat-o în ceața-amăgitoare
Să nu aud cum cântă sirena depărtării,
Să nu mă cheme taina de dincolo de zare.

Dar se topește vraja cu care an de an
Ai adormit avântul din visele-mi rebele,
Acuma hai, înhamă-ți sirepii la rădvan
Și dă-le biciu să'nceapă galopul către stele.

Iar dacă-i scris cărarea să-mi cadă'n praf și tină
In goana ei supremă căruța voi opri-o
Să-ți spun din culmi râvnite de cântec și lumină
Bătrână curtezană, viața mea, — adio.

ION ȚIGĂRA

V I A Ț Ă

Mi-ai dăruit viață de apă stătătoare
Și i-ai durat în cale puternic stăvilă,
Dar pentruce lăsata-i să colcăie'n adâncuri
Sălbatec dor de ducă și visuri de hoinar ?

Eu nu mă scol, Stăpâne, cu glas de răsvătire.
Dar vrut-aș-fi viața să-mi fie 'nvolburare
De ape înspumate, șivoiu gonind năpraznic
Din vârf cărunt de munte spre nesfârșit de mare.

Ori Istru lat, s'adune, în mersu-i lin, la vale,
Comori de melodie, de doruri, de visări,
Să-și înfrățeasca unda cu taina mare-a lumii
Ascunsă'n sur-albastrul din cele patru zări,

Să nu mă doară, firul de colb când se ridică,
Să nu mă doară, norii pe boltă când gonesc,
Să nu mă doară, frunza când pleacă în furtună,
Să nu mă doară, toamna, cocorii când pornesc . .

... Acum, pe rând, în apa vieții-mi amorțită
Cad dorurile moarte și'n fund adânc de tău
Din putrelede hoituri de visuri ne'mplinite
S'engrașă buruiana părerilelor de rău.

Tu poți, de vrei, Stăpâne, să nărui stăvilă
Și să-mi croiești o matcă pe drum curat de prund,
Ori, dacă nu, dă, Doamne, arșiță de văpaie
Să sece apa vieții-mi, îndată, până'n fund.

ION ȚIGĂRA

RĂSPÂNTII (SCHIȚĂ)

S'a oprit la o răspântie, între trei drumuri. Unul ducea la frământarea sufletului încuiat în camera lui mică, lipsită de aer și lumină. Altul la serviciul din care își împingea zilele spre necunoscut. Al treilea, spre locul unde odată a fost fericit.

Cu buzele sirânse și cu ochii sclipind în gol, omul acesta, căruia nu-i da nimeni mai mult de 20—25 de ani, pășește și acum ca atunci, când a învățat să umble. Suferința l-a indosat în pământ și i-a făcui pașii greoi, nesiguri, pentru că la fiecare pas în viața lui cineva, nevăzut, și necunoscut, l-a prins mereu de mână, l-a oprit, apoi l-a îmbrâncit și l-a biciuit. Avea momente când nu se mai incredea în puterile lui, sau când nu mai putea crede că el a fost lăsat pe lume să aibă parte de vre-o bucurie, de viața adevărată pentru care au fost răsădiți toți oamenii pe pământ. În mintea și în sufletul lui întotdeauna încuiate pentru cei ce-l înconjurau, de când s'a înțeles că e și el o ființă, a strâns gânduri și dureri pe care el nu le-a putut deslega, iar alții n'au putut pătrunde până la ele.

Când a ajuns la încrucișarea celor trei drumuri, s'a oprit, s'a uitat în toate părțile, și apoi a rămas înlemnit, neștiind în care parte să o ia.

Acasă? Ce putea face el acasă? Ce a făcut de 3 ani de când stă aici? Ar fi lăsat deschis singurul geam dela subsolul în care stă pentru a i se strecura în cameră atâta aer cât să poată trăi, apoi s'ar fi culcat, nu pentru a dormi, ci pentru a se odihni; ar fi luat o carte pentru a o lăsa nedeschisă, căzând pe piept, căci, nu citea în ea. Ochii lui citeau în tavanul murdar, prins în pânze de paianjen, ca într'o rețea de sârmă ghimpată, mai bine ca în orice carte ce i-ar fi căzut în mână. Și ar fi stat așa pierdut până-l dureau oasele de scândurile patului, apoi s'ar fi sculat și iarăși drumurile-l așteptau.

De ce să meargă acasă?

La serviciu? Dar n'a stat acolo ani întregi în fiecare zi mai mult decât a trebuit? Dacă nu are nici un lucru, acum ce putea să facă acolo? Să asculte șoarecii rozând în dulapurile arhivei sau să inebunească cu mâna pe registrele biroului?

Dar pe cealaltă cale? E prea departe acolo, și prea mohorit i se părea drumul acela al treilea, ce-i sta înaintea.

A rămas așa împietrit ca o statuie la crucea drumurilor.

Câți trecători n'or fi răs de el, și câți nu s'or fi întrebat care-i durerea care-i frământă gândul și sufletul lui.

În mână avea o hârtie, o jumătate de coală, cu margini negre. O desfăcu, trecu într'o clipă cu ochii peste ea, apoi plecă. Unde se ducea? Nici el nu știa.

După o jumătate de ceas, era sus, deasupra orașului, în cimitirul vechi. Sub el la dreapta avea tot orașul, la stânga, șarpele

alb al Arieşului, care îndată după ce trece de promenadă, face o cotitură în dreapta luând-o tot mai domol în lungul Câmpiei lui Mihai.

Depart, la peste 10 Klm. într'un sat ascuns pe jumătate în pomi, vedea cum o cărare urcă pe pământ galben şi piatră, spre munte. E mult de atunci. Sunt trei ani decând n'a mai urcat această cărare. Şi, ce frumos era când din marginea Crângului îşi arunca privirea atâta de departe, cât putea să răsbată peste toată Câmpia. Era bine atunci şi prea tristă viaţa acum. Cine l-ar fi putut face să creadă cu patru ani înainte că în ziua aceea minunată de lunie va primi ultimul salut din Crâng? Ce ar fi făcut oare să fi ştiut că ultima veste va fi de moarte?

Dacă ar fi putut să-şi smulgă inima din piept în acele clipe şi să o arunce în vale, iar trupul amărât să-l lase în voia lui, să cadă pe un mormânt proaspăt de lângă el, câtă linişte ar fi primit. Cum s'ar fi isprăvit odată cu toate frământările sufletului şi ale vieţii lui.

De când se ştie a avut parte în viaţă, numai de rău. Dar, el nu vrea să se osândească. Ar fi păcat să nu spună că nu a fost totuşi vremuri când a crezut în bine. Au fost, chiar un an, doi, poate şi mai mult. Ce-i însă un an, doi într'o viaţă de om? Dar dacă credinţa, credinţa a rămas. Căci, aşa a fost. Credinţa acelor vremuri, a rămas, numai credinţa care poate i-a amărit sufletul şi viaţa, şi mai mult. A fost scos pentru o vreme din negura de toate zilele pentruca mai târziu, să între într-o adevărată noapte. Cine n'a suferit în viaţa sa? Şi totuşi nu se găseşte nimeni să-l înţeleagă. Frământarea şi durerea omului, de ar fi chiar să facă şi pe alţii să sufere, rămâne totuşi ceva neînţeles, ceva de nepătruns pentru oricine, oricât ar fi de aproape de el. Convenţiunile sociale leagă pe oameni între ei, pentru conduita lor în raporturile sociale, dar în intimitatea sa, fiecare trăieşte numai prin sine, şi numai pentru sine. Miliarde de oameni frământă pământul, lucrează împreună, pentru idealul tuturor, dar nici odată încă nu s'a ajuns să se cunoască unul pe altul. Niciodată nu s'a găsit un singur om din aceste miliarde, care să poată pătrunde în adevăratul suflet şi gând al unuia măcar din semenii săi.

*

Soarele coboară spre munte, roşind cu razele sale de rămas bun cărarea ce duce din Crâng în sus, spre piscurile îmbrăcate cu brazi. Câte vede soarele! Câte suflete nu se ridică în pribegia lor de-a lungul razelor lui. Şi, câte nu ştie, soarele?

Târziu, cu lăsarea umbrelor, şi-a deslipit picioarele şi le-a pornit spre vale. Cu trupul greu ca de piatră, s'a trezit bătând acelaş asfalt prăfuit, în lungul aceloraşi străzi, tocite şi frământate de o lume, ce nu se înţelege, dumicând, în buzunarul stâng al hainei, hârtia morţii.

VASILE I. RUSU

GIUVAERUL MORT

*In scrinul mic de aur, ca un cosciug regesc,
Cu căptușală roșă de purpură'n velur,
Era de mult uitată, ca tot ce-i bătrânesc,
O broșă grea de aur cu pietre de azur.*

*Purtată de bunica în tinerețea ei,
Cu rochii înfioate de-aclaz și de brocat,
Cu talie de-albină și perle în cercei,
Cu unduiri de-aramă în păru-i fin buclat.*

*Părea pierdută magic în vise și lumini,
Subt adieri de stele ce-și tremurau sclipiri
In pietrele din broșă cu'nlăcrimări frăgi,
Cercând pe drum de raze, din tină deslipiri.*

*Fu fericită oare bunica mea purtând
Această broșă scumpă cu pietrele-i de magi?
Cine-ar putea-o spune, dacă amar plângând
Sau plini de bucurie trecură anii-i dragi?*

*De-atunci însă'ngropate, ca'ntr'un sicriu regesc,
Luminile din broșă cu'nfiorări de stea
Se stinseră în noaptea în care putrezesc
Visări cu aripi frânte din suflete de nea,*

*In primăvara asta, cu deshumări de morți,
Mă duse gândul însă neostoit și treaz,
Să scormonesc trecutul, bătând la tainici porți
Și să rechem în suflet bunica în aclaz.*

*Dar inima-mi se prinse de giuvaerul mort,
Ce'n perne mătăsoase de purpură'n velur
Zăcea fără de viață, ca un viteaz în cort,
In umbra de zăvoare cu liniști împrejur.*

*Și ca să leg lanțul de generații rupt,
Turnai inel de aur din giuvaerul vechi,
Purtând de-aci'nainte pe firul ne'nterupt,
Făclia strălucirii din vremile străvechi.*

*Și pietrele'ncrustate în noul meu inel
Zâmbesc înlăcrimate cu'nfiorări de stea,
Ca'n noaptea când bunica, gândind poate la fel,
Torcea din raze limpezi visarea ca și-a mea.*

IANCU CONSTANTINESCU

ANOTIMPUL DE AUR

Ne purtăm tinerețea ca un steag
peste păduri și ținuturi.
Mustește în noi sânge de fag
Când călătorim cu șoimii pe scuturi.

Ne luminează luna inimile agere
și noi îi cuprindem miresmele sale.
Adolescența ne-o citim pictată pe pagere,
alături de vastele colchide liliale.

Și dragostea o știm în umbrele verii
sau lângă arborii amurgului căzut,
inedită muzică în preajma serii
când căutăm în sânge semnul neștiut.

Ne vom întoarce mereu lângă cavatina de flaut
care ne-a mângăiat tinerețea,
exodului nostru de tânăr argonaut
neuitându-i niciodată frumusețea.

GEORGE POPA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PRINTRE ARBORI

Trec printre arborii aceștia înalți,
Să-mi caut anii stinși, ca pe-o comoară —
Și drumurile nu mă mai cunosc,
Nici prietenii buimaci, de-odinioară.

Pe-aici s'au dus în limpezi dimineți
Și mieii, triști, spre câmpuri de lumină;
Zadarnic vreau să urc prin frumuseți,
Când lutul greu de suflet mi s'aniină.

Și pasărilor albe, dela Sud —
Nu vin s'aducă bucurii prtn ruguri;
M'opresc sub crengi subțiri, nedumerit,
S'ascult cum suie primăvara'n muguri.

Îmi port privirea peste depărtări
Și liniștea pădurilor i-amară.
În mine rod zănatice chemări
Spre țara prinsă'n aur și secară. —

DIMITRIE DANCIU

DESPĂRTIRE

Peste două zile și-a propus să plece în marele oraș ardelean, pentru a se înscrie la facultate. Pentru prima dată în viață, Neculea trăia sentimentul unei lungi despărțiri. Trăise cei mai fragezi ani ai copilăriei, pe meleagurile ospitaliere ale Mureșului. Această argintie pânză de apă, care se scurge atât de lin, încât îți pare că-i încremenită locului. Frumusețea peisajului ce se prosternea la poala dealului, îi năpădise ființa cu o apăsătoare melanolie. Orice despărțire de un pământ pe care l-ai simțit de mic alipindu-se de călcâie, te întunecă și întristează ca o ființă pe care-o vezi cum pierе. În mintea lui Neculea acel pământ cleios căpătase dreptur le unei făpturi vii, de care nu te poți lipsi. Li cunoștea toate cutele obscure ale coastelor pe care copilărise, toți porii pomilor și plantelor ce creșteau alături de ființa sa fizică. Toate cotloanele și peșterile care se deschideau pe marginile prăpăstioase ale dealurilor. Prin care se adăposteau vietățile codrului, fugărite de urmăritori. Corpul pământului cu toate ascunzișurile și ridicăturile ondulate, pe care erau ogoarele și miriștile, îi era tot atât de drag, precum e corpul de crin a femeii iubite.

Nori negri de melancolie îi încetșosară conștiința, când se strecură printre tufăriile de salcâmi galbeni, de pe panta coastei, pe care o urca spre vie. Nu-și putea explica depresiunea sufletească în care se adâncise ca un naufragiat ce voise să se înece în vâltorile valurilor. Era o prevestire a zvâcnetelor vieții de mai târziu? Presimțea el că face primul pas greșit, după care va trebui să-și opună pieptul pur unei lumi care te sufocă?... Avea oare unele viziuni întunecate asupra viitorului, sau seismograful simțirii lui trupești înregistra apropiatele lovituri ale indolenței sociale? Era oare biata sa maică, cu organismul ei șubred, care nu era consolidat și atât de dur ca să reziste vitregiilor mediului? Il durea faptul că trebuia să părăsească pe aceea care își legase ultiima speranță de el, și pe care n'o ascultase? Cine avea să-i mai spună un cuvânt de consolare? S'o mai însenineze cu planuri ce se vor realiza mâine? Al... Da! Uitase, că bunica lui octogenară, trăia încă... Ea îi va întări zilele, cu bărbăteștile ei cuvinte de încurajare. Atunci care era adevăratul motiv al neliniștilor interioare? Probabil întreg conglomeratul acesta de gânduri, care îi flagelau conștiința.

Cum urca singur, pe poteca dintre vii, cu traista în mână, se opri de odată pe loc. O oboseală ciudată îl cuprinse. O sfârșeală stranie. Iși desbracă vestonul și rămase în cămașe. Broboane de sudoare îi presărau fruntea. Se șterse cu dunga vestonului și privi în zarea depărtată în care se pierdea Mureșul, după ce făcea câteva cotituri vizibile. Părul lui bogat se ridica asișderi crengilor încovoiate peste capul imens. Il lăsase să crească în voie decând le-a permis școala în ultimul an. Privi munții îndepărtați, de pe celalalt mal al apei, unde avea obiceiul să apună soarele. Iată orizon-

turile copilăriei mele, cari s'au imprimat zi de zi în memorie. Cu punctele cardinale și apele solului, care au o direcție fixă, întipărită deapururi în mine. Unde voi merge, vor fi altele. Soarele probabil va răsări de la apus, și toată ordinea și angrenajul naturii de aici, își vor inversa înfățișarea și va produce o completă zăpăceală în viața mea. Dar aceasta e de mică importanță față de celelalte transformări.

Intr'adevăr Neculea Poenaru simțea că face un pas decisiv, după care va apare o nouă lume, la care trebuia să se acomodeze. Și aceasta era simplu. Din moment ce părăsești un mediu, e firesc că n'o să-l mai regăsești asemănător nicăiri în univers. Ii părea, deci, rău după lumea pe care o părăsea. Aceasta se prezenta în cel mai trist vestmânt al ei. Toamna începea să picteze vegetația cu culorile ei sângerii și galbene. Obrazul naturii devenea din ce în ce mai palid. Schimba fețe ca muribundul ce se zbate cu ultima licărire de viață, pentru a o reține. Lupta lăuntrică din sufletul lui Neculea era desnădăjduită. El nu mai putea reține puvoiu anilor copilăriei. Iși ajunsese limita, care trebuie depășită. De acum nu-și va mai admira figura în oglinda apelor, ca Narcis. Nu va mai fi îndrăgostit de propria lui figură. Vor apare alte ape, alți munți, alte dealuri străine și seci în semnificații. Natura nouă în care se va încadra nu va reprezenta nimic pentru el, precum dacă am descinde în lună, atmosfera străină de acolo, n'ar fi un prilej de regăsire în alt mediu. În cosmosul rustic de la țară, a trăit el cele mai frumoase clipe. Fiecare colț din natură, pentru Neculea, își are aici istorioara lui. În lunca de acolo, de sub răpa cea roșie, în multe zile de vară a țesut în convorbirile cu Maria, viitorul, în care calcă azi cu atâta șovăire și teamă. Vadul de mai jos, era scaldătoarea copilăriei. Acolo a salvat dela inec, pe cea mai frumoasă copilă a satului, înfruntând primejdia ca un erou de basm. Pe celălalt mal se întind valurile de nisip auriu, o mică sahară în miniatură, pe care zburda copilandrul cu surplus de energii și bucurii, pe care le-a consumat atunci, iar azi nu mai are rezervată nici o bucurie. Din pânza nisipurilor începe pânza pajiștilor, a izlazurilor pe care s'au consumat cele mai naive jocuri ale anilor neștiinței. Toate acele clipe absorbite de timpul trecut și rostogolite pe panorama acestor plaiuri, nu vor mai reveni. Vor fi la discreția altor copii, la fel de neștiutori ca și el.

Contemplând peisajul dela poala dealului, Neculea căuta să regăsească în fiecare cută a naturii, partea ei de trăire din trecut. Astfel el făcea un bilanț al bucuriilor apuse, care-i zdrobeau și mai tare sufletul. Pentru a pune capăt acestor răscoliri ale memoriei, se întoarse brusc din fața peisajului, și-o luă la fugă pe coasta înfesată de vii, spre a alunga toate tristețile provenite din peisaj, și-a uita că se va despărți de el în curând. Iși reaminti că plecase la vie, să se înfrupte ultima dată depe cercurile lăstarilor, îngreuați de mulțimea strugurilor. Luți pasul, spre a scăpa de obsesia amintirilor, dar nu reuși. Pe unde trecea, apăreau alte colțuri de natură: izoare reci și limpezi, costișe cu umbrare dese, paradise

de plante înfloritoare, care-i evocau alte întâmplări. Și toate acestea pe măsură ce și le amintea, atârnavă tot mai greu în conștiință, ca o sarcină de fapte aurii.

Ajunse la vie, cu fruntea plină de febră și roua transpirației. Se așază pe răzor, în dreptul unui măcieș cu fructe roșii. Alături un piersic își întindea, piersici de un roșu brumat, spre gura lui. Întinse gâtul și prinse fructul moale, păsos, între dinți, ca apoi să-și lapede pantofii, pentru a culege struguri. Suferințele stârnite de natură, dispărură în fața strălucirii strugurilor ce-au dat în pârgă. Alese cele mai coapte roade argintii, și le strivi cu nesaț în gura-i pofticioasă. Își recăpătă energiile. Imbrățișă talia viței, ca pe a unei fete, și-și pierdu buzele printre boabe, absorbind nectarul. Intreaga-i ființă fremăta de deliciale strânse din sânii strugurilor. Umplu apoi traista, de cele mai variate specimene, pe care avea să le ducă la Cluj, și-și reveni iar la momentele de reculegere dinainte

IONEL GIURCĂ

N O S T A L G I E

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Port în mine jocuri de lumini,
Impletite'n murmur și fantasm;
Infloresc pe spini, lugeri de crini
Și m'adun pe pânza unui basm.*

*Visul mi-l destram în poezie
Și în șoaptă îmi încui chemarea;
Muntele de gând îl fac câmpie,
Ochii-mi stă călare'n toată zarea.*

*Crește'n mine dorul lângă dor,
Le culeg cu mâini catifelate;
Și pe-aripi de vis, cu ele zbor,
Ducând par'că cerul tot în spate.*

*Curg în mine melodii bizare,
Ca'ntr'o orgă plină cu stafii;
Și, cu ele curg pe o cărare,
Ce se pierde'n zările pustii.*

AL. NEGURĂ

PE MARGINEA CĂRȚILOR

Ion Sân-Giorgiu: Goethe, Vol. I. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1938.

Bibliografia românească cunoaște din primăvara anului 1938 un prim volum compact dintr'o monografie pe care dl. Ion Sân-Giorgiu a consacrat-o lui Johann W. von Goethe. Despre această lucrare s'a scris foarte puțin la apariția ei. Nu dorim desigur să aducem nimănui o jignire, totuși observația se impune — chiar ca o scuză în vederea indiferenței pe care a experimentat-o dl. Sân-Giorgiu — că spre a te putea interesa de Goethe și se cere întâi și întâi o anumită maturitate spirituală specific goethică. În acest sens chiar poporul german — are un cuvânt semnificativ prin unitatea lui: „goetereif“. Tot în consecința faptului se impune observația că în majoritatea cazurilor autorii, care semnează studiile cele mai pătrunzătoare ale poetului, au nume de rezonanță străină. Li amintim pe cei trei dintre cei mai mari: Emerson, Brandes și Petersen spre a nu-l cita singur pe Hanston Steward Chamberlain, care în entuziasmul său pentru Goethe și Wagner a devenit german, creând o operă științifică congenială prin profunzimea și dinamismurile ei operii uriașe a lui Goethe... Lucrarea dlui Ion Sân-Giorgiu ne vine cam la o sută de ani după ce Thomas Carlyle a inițiat cultul poetului înafară de teritoriile locuite de poporul german. Este un prim răsad la noi, rupt de pe trunchiul literaturii științifice care s'a cristalizat în jurul figurii lui Goethe; nu prin răsad impunător și prin dimensiunile plănuite ale studiului, care prevăd cca 1500 pagini de tipar în 8". Problematică ni se pare totuși soarta acestui „Goethe“ din motivul că el ne-a răsărit așa zicând în mod spontan înainte de a avea opera poetului într'o traducere bună. Astfel, fără posibilitatea de a aprofunda studiul poetului în limba lor maternă, majoritatea cetitorilor români, cărora se adresează această monografie, o vor ceti ca o simplă biografie în genul „vieților“ cu care ne-a obișnuit o anumită tagmă literară — încărcată doar cu prea multe amănunte de specialitate, realitatea ei științifică, lipsită de ecou în cetitor, îngreunându-i absolut penetrația. Fără o literatură de traduceri bune în prealabil — și accesibile marelui public cetitor — orice început de propagare a cultului lui Goethe rămâne sortit eșecului, indiferent care ar fi virtuțile științifice pe care le întrupează monografiile scrise cu acest scop, acestea trezind doar interesul celor câțiva puțini care au avut posibilitatea să studieze opera lui Goethe în limba originalului, având astfel posibilitatea să se exprime și asupra calităților monografiei dlui Ion Sân-Giorgiu resp. asupra metodei întrebuintată de d-sa. Asupra acesteia din urmă în deosebi vor insista rândurile ce urmează.

Dl. Ion Sân-Giorgiu observă foarte just în *Prefața* cărții d-sale că „poate fiindcă s'a scris atât despre Goethe, biografia sa a căpătat ceva schematic și stereolip, iar opera sa, covârșită de balastul nesfârșit al metodei genetice, sau de bunul plac al metodei

psihologice, a devenit doar un pretext pentru cercetători, în loc să fie esențialul". (p. 8). În consecință, având în vedere că lucrarea cercetătorului român, „încearcă din nou după atâtea altele" (sublinierea fiind a noastră), să schițeze viața lui Goethe, să-i tâlmăcească existența și să descopere în opera lui esența vitală și artistică a geniului său, se impune ca o problemă de rigoare întrebarea după quiditatea metodei întrebuițate și în urma căreia stadiul nu va trebui să sufere nici de balastul excesiv al stadiilor de izvoare și variante, nici de himeriale abandonări ale datelor istorice sub pretextul unor seducții în esență a operii, astfel cum a fost lansată în forma ei definitivă de autor... Negreșit, căile între stabilirea celei mai bune metode de cercetare sunt nenumărate și până în cele din urmă rămâne mereu o chestiune a temperamentului individual al cercetătorului pe care dintre ele o adoptă. Nu credem însă că din punctul de vedere al obiectului investigator ar fi întotdeauna absolut indiferent ce metodă se alege. Oricum, nu trebuie să se uite că mai în întregimea ei opera lui Goethe — ca la noi a lui Eminescu, spre a cita un caz autohton analog — poartă adânc întipărite vestigiile momentului care i-a dat naștere. Poetul dela Weimar însuși a denumit-o „Gelegenheitsdichtung" — iar Julius Petersen, filosoful genial al actului de creație specific goethian: „Gestaltung", a desvelit în marele său discurs comemorativ ținut la 30 Aprilie 1932 la Universitatea din Berlin, esențialitatea triplă a acestui cuvânt ocazie, demonstrând în generalizarea exemplului citat de dânsul pentru întreaga operă a lui Goethe, în fiecare metaforă aparte, alături de un „Stoffer lebnis" — al izvoarelor, un „Bildungserlebnis" — ca moment intuitiv și nu „Symbolerlebnis" al semnificației ultime care revine motivului trăit și integrat operii. Dar chiar desprinse de contingențele metodologice ale lui Petersen aceste trei aspecte diferite ale fiecărei pagini din uriașa operă a lui Goethe rămân, și este o chestiune de primară importanță a oricărui studiu temeinic întreprins asupra poetului că ele să și găsească o suficientă tratare. Cu alte cuvinte deci — și folosindu-ne de terminologia lui Neumann — un studiu științific al operii lui Goethe trebuie să aibă în vedere atât a) motivele personale de creație cât și b) cele impersonale cât și c) motivul formal al operii; fiecare realitate aparte fiind direcționată de o axiologie specifică a momentelor cuprinse în ea: care totuși își găsesc o continuă prelungire astfel încât judecățile finale își găsesc o anticipație așa zicând critică prin materialele chiar a primelor momente de investigație... Problema esențială deci în studiul operii lui Goethe este a metodei adecvate, o reducere fenomenologică a ei fiind așa zicând *ab ovo* exclusă, devreme ce aceasta nu acordă momentelor biografice, atât de esențiale în înțelegerea lui Goethe, decât doar rolul unui corolar — după cum îl admite Glicer — peste cadrele elementare ale căruia nu se poate trece decât violentând actul reducerii. Este acum adevărat că în urma îndrăsnelilor încercări care s'au făcut în Germania din acest punct de vedere, dl. Sân-Giorgiu nici nu a căutat să-și pună problema unei atari scrutări în pura esențialitate co-

niectivă a operii lui Goethe. Pentru d-sa marea întrebare a metodei se rezolvă mai simplu, adoptându-se calea de mijloc între metoda genetică-istorică și cea psihologică. „Nu voi disprețui materialul imens pe care l-au strâns istoriograful literari pentru a lămuri geneza operii lui Goethe — spune d-sa — ci dimpotrivă îl voi utiliza în măsura în care o asemenea întrebare precede o privesc de ansamblu. Nu voi trece de asemenea cu vederea nici sugestiile pe care interpretarea psihologică și estetică le poate oferi unui cercetător pentru care poezia nu este în nici un caz o anexă a biografiei” (p. 146). Rămâne totuși o întrebare de inadmisibilă greutate, dacă acest *eclectism* — căci numai de acesta poate fi vorba avându-se în vedere „alegerile” anunțate de autor — este în măsură să ne ofere mai mult decât o simplă succesiune de momente de investigație disanaloage și dacă în urma acestei succesiuni imaginea primită va corespunde de fapt lui „Goethe”?... În orice caz, dacă răspunsul pe care îl va da nemijlocit monografia dlui Sân-Giorgiu în curs de apariție va fi satisfăcător — într'atât satisfăcător că cetitorul va putea să depună cele trei volume ca un sentiment de mulțumire, mărturisindu-și că totalizarea impresiilor, pe care le-a cules el prin lecturile sale din opera lui Goethe, a fost de fapt acum și prin acest studiu, încheată și potențată, atunci — negreșit — studiul izvorât din fagașele acestei metode, lăsând la o distanță inculabilă în urma sa cele „atâtea” altele, care i-au premers anulându-le valabilitatea, va impune și metoda. Opțiunea noastră va pare multora extrem de exigentă; dar — durere — literatura goetheană te învață încă din momentul primei întâlniri să nu-ți pui cerințe prea mici... Mai intervine apoi un fapt, și e, că Goethe însuși este autorul unei metode de cercetare, care — aplicată lui — ar da rezultate din cele mai atrăgătoare. Este vorba de vestita redacție a „*gestalten*ului originar”:

„Alle Gestalten sind ähnlich, und keine gleicht der andern,
Und so deutet das Chor auf ein geheimes Gesetz“:

adică: „toate formele se aseamănă, dar nici una nu corespunde celeilalte și astfel totalitatea ne îndrumă spre o lege secretă”. Care însă este aceasta lege secretă în cazul lui „Goethe” — iată o întrebare pe care poetul și-a pus-o chiar el în repetate rânduri, căutând să întrecă latura pur fenomenală a „ocaziei” (în dependența căreia scriem aceste rânduri de obiecție la metoda dlui Ion Sân-Giorgiu)... Veșnic angajat în a-și adulmeca existența în cele mai tainute subterane, poetul ne-a lăsat într'un moment de mare iluminare în cele „cinci principii orfice” (Fünf Orphische Urworte) o frumoasă reflexie asupra factorilor — pe care le concepea ca stihii — care îi diriguiesc viața și opera. Astfel prima putere a pentagonului orfic este *Daimonul*, adică prin ceea ce omul este mai individual: legea

„.....wonach du angetreten,
So musst du sein, die kannst du nicht entfliehen“.

Acest factor ne impune un studiu amănunțit al însușirilor cele mai intime ale poetului, verificându-le — fapt la care vom reveni încă în cele de mai jos — și genealogic pe liniile originii sale... li ur-

mează *Tyche*: accidentalul demonstrând influențele pe care le îndură omul în mijlocul unei lumi extrem de complicate, care — citând întru explicarea factorului un aforism a lui Goethe — face ca „monada vie și mișcată“ — este obișnuita terminologie leibniziană — „se recunoaște ca infinit mărginit prin cele din afara ei“ (wodurch sie sich selbst erst als Grenzenlores, als unsserlich Gegendes gewahr wind...“),

»Nicht einsam bleibst du, bildest dich gesellig“,

este legea „întâmplării“, enunț vrednic de comparat cu celebrele versuri din poema *Tasso*:

„Es bildet ein Talent sich in der Stille,
Sich im Charakter in dem Strom der Welt“;

adică: „talentul se formează în singurătatea; caracterul în vâltoarea vieții“. Al treilea factor ce influențează asupra lui — și care evită încă odată că seria influențelor să rămâie de natura pur exterioară — este *Eros*-ul sub toate cele mai variate forme, realizând toată gama dela simpatia cea mai eterică posibilă la cea mai violentă pasiune. În raza de prelungire a acestei puteri se ivește și lupta *Daimonuului* individual împotriva tot ce se opune dispoziției sale sentimentate subiective. *Anangke* — obligația — al patrulea factor, este din nou de natură exterioară. Este tirania momentului, în lupta cu Daimonul și cu voința lui, din care iese învingător adesea împotriva tuturor eforturilor ale acestuia, *inima* pierzând ceea ce poate i-a fost mai drag. Corectivul acestor obligații ale lumii dinafara noastră este *Elpis* — speranța: al treilea factor sufletesc stihial, balsamic, care închide rănilor momentului, asigurând continuitatea creațiunii și a cuvântului ca sinteză între monada — spre a reveni la citatul nostru de mai sus — și cele din afara ei,

Cât de fertilă, acum, aceea în rezultate poate fi aplicarea acestei metode, o dovedește în optimă măsură marele studiu „Goethe“ (fără orice subtitlu) al lui Friderich Gundolf, care păcătuiește totuși când adoptă în locul celor cinci factori stihiali propuși de Goethe numai trei: Daimonul, *Tyche* și *Anangke*, contestând „obligației“ orice rol pozitiv în procesul de creație, astfel încât influența ei se poate urmări mai precis în ceea ce Goethe trece sub tăcere („was er verschweigt“ op. c. p. 16)... Negreșit, acea „innere Wesenschau“ pe care o realizează Gundolf pe tot întinsul studiului său este foarte puțin potrivită să satisfacă curiozitatea biografică a cititorului de astăzi. Mai aproape de capacitatea de înțelegere a acestui se prezintă celebra lucrare a lui G. St. Chamberlain, care prin chiar structura ei exterioară — opera fiind împărțită în șase capitole, acestea prezentând într-o expunere organic unitară viața poetului și personalitatea lui, ca apoi să ni-l descrie ca om activ și practic, cercetător științific, poet și înțelept — ne descoperă complexitatea polifonică a personalității sale. Față de aceste două lucruri, făcând uz de metoda „fenomenului originar“ — dintre care ultima i se pare dlui Ion Sân-Giorgiu „subiectivă și deci suficient de impresionistă“ (vezi p. 74), care însă după opinia curentă a germaniş-

tilor reprezintă cel mai frumos monument ridicat lui Goethe, — mărturisim — prima lectură cât și repetata atentă reluare a cărții dlui Sân-Giorgiu care „încearcă din nou, după atâtea altele“ să schițeze viața lui Goethe, să-i talmăcească existența și să descopere în opera lui esența vitală și artistică a geniului său — și care a preferat unei adânciri în esență a fenomenului Goethe un sincretism biografic-psihologic — ne-a făcut mereu impresia unei monodimensionalism prea liniar. „... am despărțit capitolele literare de cele biografice“, specifică dsa după precizările metodologice pe care le-am dat în cele de mai sus. „Am evitat amestecul biografiei și al genezei literare cu analiza literară propriu zisă și judecata estetică, amestec care la Brandes e atât de pitoresc și interesant“ (p. 146)... Cartea „dintr'o bucată“ a lui Brandes își are negreșit specificul ei, cum îl au și toate cele „atâtea altele“ în urma cărora lucrarea dlui Sân-Giorgiu „încearcă din nou“ să schițeze ceea ce din Goethe face o figură unică — și mai ales unică prin faptul că cu numărul progresiv al comentatorilor operii sale și al metodelor de cercetare prin orice se încearcă o mai bună elucidare a specificului ei, crește proporțional direct și diversitatea exegeselor, atât din punct de vedere al conținutului cât și al formei. „Am crezut că Werther, de pildă, este o operă poetică de sine stătătoare, care chiar dacă e cercetată în funcție de locul pe care îl ocupă în istoria literaturii și în creațiunea goetheană, și chiar dacă i se identifică geneza și motivele, trăește totuși prin ea înseși și trebuie deci interpretată, lămurită și judecată, ca orice pagină de poezie“ (p. 147). Din fericire este așa!... Și tot astfel se prezintă și *Götz von Berlichingen* și *Wilhelm Meister* și *Divanul oriental-occidental* și *Faust*! Și poate că între ele s'ar putea lăsa ușor de urmărit și filiațiunile unor motive, continuitatea unei atitudini vitale, un ritm al imaginilor, pecetea stilistică a unei și aceleas genialități. Căci — după chiar spusele poetului — „toate formele se aseamănă, dar nici una nu corespunde celeilalte“ — dar care este atunci legea, acea lege secretă spre care ne îndrumă totalitatea: „*das Chor*“? Iată prima mare întrebare pe care trebuie să și-o pună oricine întreprinde să scrie despre opera unui mare creator — indiferent din care domeniu al culturii — și pe care întrebare — durere — cele 456 de pagini ale primului volum din „Goethe“ semnat de d-l Ion Sân-Giorgiu nu ne-au dat un răspuns suficient. Din prima treime a cărții știm cum a evoluat imaginea lui Goethe în literatura universală — acest capitol ne obligă la laudele cele mai ne precupețite — restul însă, greșeala fiind a metodei, nu isbutește a ne oferi o viziune unitară (noțiunea implicând orice dirigațiune dela norma pe care și-o poate permite un caracter în deplină formație) despre marele weimarian. Este o carte liniară în înțelesul următorului exemplu: un film nu proiectat ci pantlică depănată în prezența noastră cu toate compartimentele istorice, biografice și estetice de care judecata operii lui Goethe este susceptibilă. În rezumat, cartea aceasta este scrisă sub dominația tiranică a unei catedre universitare: ea are merite didactice care întrec judecata momentului pentru care a fost destinată,

fără însă să ofere cetitorului instruit în materie surpriza unui adevăr nou. Nu este desigur o carte greșită; dimpotrivă o recomandăm cu căldură ca unica lectură serioasă în limba noastră despre Goethe încă pentru foarte multă vreme, (poate chiar pentru încă un pătrar de secol cât i-a trebuit și dlui Ion Sân-Giorgiu ca să strângă imensul material științific din care și-a construit opera). Este tot ceea ce un savant român a putut să scrie mai frumos și mai de înțeles până astăzi despre Goethe adresându-se publicului român. Chiar dacă unele chestiuni ar fi suferit și în circumstanțele actuale o tratare mai amplă; chiar dacă aprofundarea psihologică a obiectului ar fi putut fi în general mai esențială și mai personală... Originea lui Goethe este genealogic tratată cam în maniera lui Bielschowsky — fără ca „banalele și prea cunoscutele versuri“ (comp: p 151) prin care Goethe se caracterizează singur (Vom Vater hab ich die Statur) Des Lebens ernstes Führen; (Vom Mütterchen die Frohnatur, (Und Lust zu fabulieren“)) să sufere în prealabil o adâncire în felul capitolelor care le-au fost consacrate între alții de Chamberlain și mai nou de profesorul vienez Josef Nadler, primul dintre ei susținând superioritatea genului familiar al liniei materne, al doilea dimpotrivă identificând geniul lui Goethe cu însușirile liniei ascendentei paterne. Astăzi de fapt, când arborele genealogic al lui Goethe este bine stabilit i se cerea dlui Ion Sân-Giorgiu să insiste ceva mai mult asupra chestiunii, care pe lângă surprizele oferite cetitorului i-ar fi deschis zăriștea spre câteva concluzii personale. În deosebi verbul atât de dinamic și de extraordinare calități plasticizante din corespondența bătrânei Frau Rat Goethe, reclamă mai multă atenție, chiar dacă problema originii spirituale a lui Goethe va rămâne încă pe foarte multă vreme în mereu înnoită desbatere a specialiștilor. ...Negreșt, capitolele următoare, în care se arată primele influențe pe care le-a exercitat literatura vremii asupra tânărului Goethe, ducându-l într'o relativ scurtă evoluție spre magnifica personanță a geniului său în imediata continuare a idilei dela Sesenheim și a cunoștinței sale cu Herder, nu au fost concepute cu studii de literatură comparată; totuși — socotim — un accent în plus așezat asupra existentului din clipa când Goethe a început să simtă primele fioruri ale vocației, astfel cum o face el însuși într'un important capitol al autobiografiei sale, n'ar fi stricat și aceasta cu atât mai mult, cu cât cartea dlui Sân-Giorgiu glăsuște în mod evident către un public cetitor, care numai în mică parte este în curent cu contingențele literaturii germane din epoca imediat premergătoare tânărului Goethe. Asemenea ar fi meritat să se analizeze întinsele sale lecturi din misticii cu care l-a împărtășit o prietenă a mamei sale și al căror precipitat imediat ni l-a conservat straniu Talmeș-balmeș al „Efemeridelor“: Lecturi care până la probă contrasă l-au pregătit într'un mod fericit pentru întâlnirea sa cu Herder, elevul genial al neomisticului Hamann, părintele spiritual al reprezentanților mișcării „Sturm und Drang“ care așezau cu fusibundă consecvență accentele voinței lor pe acel ce indefinibil, pe care-l denumiră: „Seele“. Astfel deci, consecvent cu realitățile istorice, pe

care un savant de talia lui H. A. Korff le-a definit în funcția unui „spirit” specific al epocii lui Goethe, considerându-l pe poet doar ca pe cel mai genial întrupător al acestuia, fenomenul Goethe ar fi putut fi prezentat cetitorului român, consecvent cu realitatea faptelor nu ca un moment spontan răsărit la întâlnirea veacului XVIII cu cel următor, ci cu ultima și cea mai impunătoare condensare a unei atmosfere culturale, care a existat la ivirea lui Goethe în virtutea calităților disjuncte și latente ale întregii națiuni germane. O atare încercare ar fi răsplătit prin orizonturile prin care le-ar fi deschis pentru analoage cercetări și în domeniul literaturii noastre naționale.

Rezumând obiecțiile noastre la una singură: lipsa voită a reducăiei psihologice, care i-a dictat dlui Ion Sân-Giorgiu un mod de expunere prea liniar, rămâne mereu să repetăm că lucrarea d-sale nu ne face decât cinste, rămânând pentru multă vreme opera cea mai importantă a bibliografiei goetheene românești.

ANDREI A. LILLIN

C R O N I C I

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Uimitoarea refacere românească nu mai poate conține rezerve pentru nimeni. Orice optimism este îndreptățit, și nici o combinație privind viitorul românismului întregit, nu numai în fostele hotare, dar chiar într'un spațiu mai larg, nu trebuie socotită prematură și exagerată. Steaua neamului românesc, încrunțată până dăunezi, a început să-și recapete strălucirea pierdută. Pasul destinului și-a schimbat ritmul apăsător și umbra nenorocului care se proiectase un restimp pe sufletele și inimele Dacoromânilor, acum vânturi favorabile o alungă cu repeziciune spre alte meleaguri. Urișă e vitalitatea acestui neam și inepuizabilă ocrotire i-a rezervat Pronia divină. Mai înnoit și mai grabnic decât paserea Phoenix din propria-i cenușă, neamul nostru, din ruine și dezastre de toate categoriile, a renăscut, și într'un gest, care va rămâne mărturie vecinică, alături de cea mai formidabilă armată a veacurilor, cel dintâi a tras sabia, nu numai pentru a-și repara o nedreptate și o jicnire istorică, dar și pentru a servi o cauză sfântă a civilizației europene. Frumoasă misiune ne-a dăruit destinul. De aceea renașterea morală și națională ni se desfășoară în proporții de uimire nebănuită. Basarabia și Bucovina răpită printr'un procedeu ne mai cunoscut în uzanțele conflictelor dintre popoare, abia la un an de robie, se cutremură din nou de pasul și clinchetul armelor române, care îi vor hotări soarta definitiv. Tot ce se petrece cu noi și în jurul nostru astăzi, e suflu de veșnicie.

Cu puțin înainte de a-și părăsi pentru totdeauna Biserica și Neamul pe care atât de fierbinte le-a iubit, Mitropolitul Blajului, Alexandru Nicolescu, că o ultimă contribuție a nobilului său suflet, a publicat un amplu și foarte instructiv răspuns la ancheta despre o nouă educație a tineretului român. În rezumat, I. P. Sa a spus următoarele: „Este îndeobște cunoscut, că tânărul trece înainte de a împlini 20 de ani, prin două crize mari, pe care le impune firea: criza pubertății, în care e extrem de expus să cadă pradă plăcerilor nepermise și grav dăunătoare. Apoi de obicei, între 17—20 ani, criza rațiunii numită și criza filosofică, în care mintea vrea să-și desfășoare aripile pe care încă nu a crescut penele științei pentru a se putea orienta singur în lume, dar în care spiritul nu are rezistența necesară, care se va oțeli abia mai târziu prin deprinderea în luptele vieții. Întrebările pe care și le pune tânărul, mai ales în epoca aceasta sunt cele mai adânci dintre câte își poate pune omul și cele mai neliniștitoare: ce e viața, de unde e, ce rost are? Ce e lumea, care-i este originea și finalitatea ei? Ce e fericirea? Unde e fericirea?... Întrebările și aspirațiile acestea nu sunt reverii: ele sunt ale omului ca atare și fiecare din noi e frământat de ele până la moarte, în toate momentele de reculegere, merită deci absolut toată atențiunea. Tânărul aspiră ca și noi să aibe o concepție sigură și motivată asupra vieții și asupra lumii, precum și asupra menirii lor, pentru a-și orienta viața în consecință. Tot omul trăește sbuciumul acestei nevoi de metafizică, fiecare după gradul său de cultură, țăranul își are metafizica sa. Omul cult trebuie s'o aibe cu atât mai vârtos"... Mulți dintre educatori n'au o astfel de concepție. Să se facă o anchetă printre dânsii, până sus la Universitate, s'ar vedea cu mirare ce răspunsuri contradictorii s'ar obține. Cum va avea atunci tineretul o concepție de viață?... Avem o școală secundară exclusiv intelectualistă. Ea ne dă niște pachete ambulante de cunoștințe încurcate, care acopere un sbucium interior sortit să rămână în întuneric, în timp ce tocmai lumea interioară trebuie să devină lumină conducătoare de viață. Profesorii nu-și cunosc decât specialitatea, pe care o pretind dela elevi ca dela niște automate, dela care așteaptă să aibe atâtea aparate digestive câte specialități sunt.. Rolul bisericii în educație a fost redus la servilism, când acela ar trebui să fie altfel apreciat. În fine, tineretul trebuie inițiat și cooptat în conducerea destinului neamului. „Statul să nu se teamă de tineret și să nu-și arate neîncrederea cu prea deasă intervenție în toate amănunțele...” După cum vedem, părerile învățatului nostru Arhiepiscop, acum mutat alături de marii săi înaintași în Panteonul Blajului, aducând atâtea material de meditație, constituiesc o strălucită analiză a problemei, dar și un minunat testament educativ pentru neam, cum frumos le-a zis un publicist. Se va ținea seamă oare de conținutul lui ?

TEODOR MURĂȘANU

Despre așa zisele turnee artistice, radiind dela centru spre periferie, s'au rostit destule nemulțumiri. Mai ales despre piese și actori. Aci ne referim la un singur oraș de provincie, pe modesta scenă a căruia s'au perindat vreo 7 reprezentații teatrale, (dintre care 6 au fost comedii) unele cu patronajul aleselor noastre instituții de artă. Multe am avea de spus, fie despre conținutul pieselor jucate, fie despre arta actorilor. În vremile aceste însă, când sufletul neamului sângerează pentru sfintele lui idealuri eterne, ne arătăm doar profunda și categorica nemulțumire față de felul superficial în care s'au prezentat trupele mai în toate cazurile, atât cu piesa cât și cu jocul ei. Și cazul unui oraș de provincie, tare ne vine să credem că se repetă peste tot. Și-i păcat. Publicul provincial nu trebuie bruscat, fiindcă înșelat odată cu greu va putea fi recâștigat. E în interesul culturii noastre ca turneele atât ca piese cât și ca actori să fie îngrijite și controlate minuțios. Gustul publicului românesc de pe întreg cuprinsul țării, nu numai în Capitală, a făcut în ultimele decenții, progrese tot mai serioase de care e necesar și e bine să se țină seamă

M. IOBIVĂȘ

În revista „Cultura Creștină” d-l Ștefan Manciulea publică un început de jurnal al latinistului Timotei Cipariu. Aceste pagini autobiografice sunt datate 1885 (Octomvrie și Noemvrie), când Cipariu împlinea 50 de ani și încep cu un sumar și incomplet arbore genealogic. Această autobiografie, face un mare serviciu istoriei literare, întâi fiindcă ea completează cu date și fapte inedite viața învățatului blăjan, în al doilea rând ne descopere un Timotei Cipariu plin de talent scriitoricesc de o necunoscută vigurozitate. Mai ales aceasta am vrea-o subliniată. Tot jurnalul are un stil de autoironie, de simțită detașare și de obiectivitate, lucru ce se găsește rar sau aproape deloc în alte pagini autobiografice. Jurnalul acesta capătă astfel caracterul unei povestiri literare unde personajul principal rămâne adeseori pe al doilea plan ca să poată fi relevate și anumite aspecte ale vieții de sat. De multe ori ai impresia că citești „Amintirile din copilărie” ale lui Creangă, într'atât stilul acestor doi scriitori se apropie.

În „Meșterul Manole” d-l Grigore Popa se oprește asupra marelui duh revoluționar al Ardealului. Ardealul a negat întotdeauna istoria care i-a fost impusă și această negare a dus la o puternică afirmare a voinței sale dârze și hotărâte. Câteva puncte din studiul d-lui Grigore Popa se cer subliniate pentru caracterul permanent ce îl cuprind: 1. Revoluțiile ardelenesti au o coloratură dramatică, „au ritmul și cadență severă de baladă, uneori mărirea epopeică și totdeauna sfâșietorul desnodământ al tragediei”. Acest aspect de cadru antic al revoluțiilor ardelenesti, face posibilă trecerea lor nu numai într'o istorie unde se pot păstra toate aceste elemente dramatice, ci mai ales în legendă, putând deveni motiv de măreață și pilduitoare literatură. Iancu și Horia nu sunt numai două per-

manențe istorice, ci și două figuri legendare în care literar se pot sintetiza toate atributele unui caracter eroic. Privită sub acest unghi, ar fi pilduitoare o bibliografie a literaturii inspirate de mitul croic al acestor figuri de legendă. 2. Mai trebuie subliniată totala detașare a eroului de individualismul său. O metamorfoză sufletească e posibilă numai atunci când eroul devine expresia efectivă și totală a colectivității și când a-și îndeplini misiunea eroică, el merge până la sacrificiul vieții, singurul mod de pilduire generoasă și de transfigurare totală. 3. O semnalare emoționantă găsim în recunoașterea pe care d-l Grigore Popa o face menționând pedestalul anonim dar solid al ideilor politice în Ardeal, *Tăranul, popa și dascălul*, această întreită comuniune de luptă socială și de masivă opoziție, au fost păstrătorii binecuvântatei tradiții românești transmise, cu câte lupte și jertfe, din generații în generații, ca ea să ne cuprindă azi și pe noi sub același acoperământ de graiu și de datină românească. Acest studiu al d-lui Grigore Popa semnalează bogăția *naționalistă și eroică* a Ardealului, ca pe o cheazășie a demnității sale istorice pentru vremurile ce vor veni...

S'au împlinit în luna Mai, doi ani dela plecarea poetului *Ion Moldoveanu* spre livezile de lumină ale împărăției cerești. Pe acest tânăr îndrăgostit de frumos și poezie, nu l-am cunoscut decât din revistele literare ale Ardealului, cărora li s'a dăruit din plin. Viața lui atât de scurtă, a fost o adevărată Golgotă. Chițuit de o boală necruțătoare, Ion Moldoveanu, a avut mereu înaintea sa viziunea scufundării în abis, mai mult a trecerii din această lume „ca unda Someșului mic” după cum a cântat atât de duios poetul, primind cu oarecare împăcare logodirea cu moartea. Și această stare de deslipire de cele ce îl înconjurau, se poate simți în întreaga lui poezie. În cele mai frumoase clipe ale tânărului anotimp, poetul și-a luat „sborul peste ape” ca o împlinire a destinului poetic. Azi, trupul care n'a cunoscut liniștea, se odihnește departe de noi, în pământul Clujului peste care s'a așternut iarăși negură groasă. Acolo, între streini, îl mai mângâie uneori vânturile coborâte din Tăra Năsăudului, cu freamăt de păduri și plânsul Someșului mic, iar gândurile celor ce s'au împărtășit din poezia sufletului său, îi apărind în fiecare seară candelă de aur la creștet. *D. Șanciu* *

D-l Vasile Netea nu e propriu zis un scriitor de creație, ci pe d-sa îl preocupă mai mult anumite probleme de cultură românească. Broșurile sale relevă fapte, figuri, creații și contribuții la dezvoltarea unei cât mai rodnice culturi. Informațiile sale despre oameni și fapte capătă deci nu numai o valoare de moment, ci una de permanență istorică. Socotim necesare astfel de lucrări, pentru o cât mai largă difuzare a unor personalități din trecut, drept cinstire și drept pildă. Așa sunt micile monografii asupra lui Constantin Roman Vivu, prefectul legiunii a XII-a în anii de sbucium 1848—49, asupra lui Ion Pop-Reteganul, învățătorul, ale cărui culegeri folclorice te uimesc prin numărul lor. Așa sunt cele câteva

portrete cuprinse în „Figuri mureșene”, ori paginile care vorbesc despre activitatea profesorului Ion Lupaș, sau a regretatului Gh. Bogdan Duică. Sunt impresionante apoi cele 350 pagini de folclor cuprinse în volumul „Murăș, Murăș. apă lină”. Și nu trebuie uitate nici ultimele sale două broșuri, una tratând despre felul în care se predă istoria Transilvaniei în școli și în Revista Fundațiilor Regale frumusețile țării Oașului. E laudabilă această febrilă activitate. Dar nu ne vom sfii să spunem că ea are și un dezavantaj: broșurile acestea mici ca număr de pagini, nu pot da posibilitatea unei adânciri și a unei sistematizări. Ele sunt mai mult fragmente și indicații. Dar autorul anunță pentru anul acesta două cărți mari, de peste 300 pagini. Prima va fi „Viața și opera cutezătorului Ilarie Chendi”, cu o serie de 30 scrisori inedite către poeta, Maria Cunțan. O monografie literară de mare interes istoric și documentar. A doua va cuprinde „Economisții ardeleni și bănățeni până la Unire”, studii de economie și politică ardelenescă. Cu aceste cărți de largă respirație și de ansamblu, d-l Vasile Netea va fi ceea ce îi dorim: un scriitor ale cărui cercetări în domeniul istoriei literare, în special, ardelenesti, vor fi prețuite cum se cuvine.

GEORGE POPA

Alegerea de noi membri la „Societatea Scriitorilor Români” din acest an, a adus o oarecare nedumerire în rândurile adevăraților mânăitori de condei, prin faptul că s'a primit un număr restrâns de scriitori. Motivul: beneficiile dela Casa de Pensii, deci cât mai puțini „aleși”. Dar metoda aceasta nu e justă pentrucă nu toți cei ce scriu râvnesc la viața de pensionar a Casei Scriitorilor. Majoritatea lor se află astăzi în funcțiuni de stat. astfel ei nu vor constitui o sarcină a instituției scriitoricești. Atunci ne întrebăm: de ce atâta grijă, să nu pătrundă prea mulți scriitori în S. S. R.? Avem convingerea că au fost respinși scriitori tot așa de talentați și activi ca și cei admiși, iar alții nici n'au cerut înscrierea din aceleași motive, pe care le-au prevăzut mai din timp. Dar, înainte de a se pune această stavilă, ar trebui să se facă puțină rânduială și în „S. S. R”, pentrucă acolo, se află elemente ce nu au prea mare legătură cu scrisul, intrate în alte vremuri, când nu era la mijloc o Casă de Pensii. În acest fel, ar fi justificată oarecum rigurozitatea cu care se procedează la alegerea de noi membri în S. S. R.

Blajul, constituie o mândrie pentru începutul culturii românești din Ardeal. Nici n'am putea să vorbim de aceasta istorică localitate, fără a ne gândi la existența unei vaste biblioteci, menită să adăpostească operele cele mai de seamă ale anilor ce s'au scurs dela „Școala Ardeleană” până astăzi. Și Blajul, posedă această bibliotecă, numai că ea nu-i accesibilă publicului cititor și nici măcar cercetărilor de specialitate, ei trebuind să se deplaseze în alte centre culturale spre a-și aduna materialul ce le necesită. Motivul, ar fi lipsa posibilităților de renovare a localului și aceea a organizării bibliotecii. Din această cauză, ea stă închisă de 20 ani și nu-

mai trecătorilor li se dă uneori puțința să o viziteze, ca pe un muzeu...

DIMITRIE DANCIU

În univers, perturbațiile de toate felurile sunt urmate de tendințe imediate de refacerea echilibrului pierdut pentru un timp. Lumea animală și vegetală este supusă acestui fenomen pe care-l putem observa la o oarecare schimbare de temperatură, plantele sensitive exotice, care, la cea mai mică atingere își dispun frunzele într'un fel mai puțin expus a le cauza rău, animalele care urmând unele sfaturi din abisul necunoscut al firii lor, întrebuițează o strategie pentru apărarea grupului, sunt fapte grăitoare ale tendinței de a evita turburarea și de a continua viața, așa cum este dată, considerată ca un echilibru necesar. Omul, integrat în ordinea aceasta, și-a perfecționat mijloacele și le-a dat o împlinire legată de mulțimea nevoilor îndoitei sale vieți: sufletești și trupești. Un aspect al acestor forme, poate cel mai de seamă, privit prin latura lui culturală, creator de ambianța sufletească pe care trăind-o nu întotdeauna o sesizezi însă, când îți lipsește, lăncezești de dorul ei, este gruparea oamenilor în națiuni. Națiunea în decursul timpului ajunge să-și cunoască ființa prin același procedeu, în ordinea spirituală, pe care copilul, în cea materială îl întrebuițează căutând să-și recunoască și delimiteze propriile-i membre, tatonând neîncetat. Ajunși la maturitate națiunea și copilul își trăiesc împlinirea cu vigoare și orice ciopârțire le cauzează dureri sfâșietoare, pe care dacă trebuie să le indure, o fac cu răbdare, așteptând trecerea momentului greu și venirea păcii în ființa lor. Dar un astfel de moment, fiind cel al durerii, e persistent. El poate fi supus unor observații folositoare pentru înlăturarea altor nenorociri. S'a văzut astfel că, în lumea noastră mai apropiată, persoanele cele mai puțin atașate de conceptul de națiune, a trebuit să și-l însușească, să-l cultive chiar, acolo unde acesta apărea ca o soluție pentru refacerea echilibrului pierdut. Într'adevăr, ce vei putea face ca să te debarasezi de sentimente ca acelea ale coeziunii familiale, sau naționale, când ai experiențele nereușite, în acest sens, ale organizatorilor unor forme noi? Dacă, deci, suferința este mare în împrejurări grele, aceasta este generatoare, prin datele pe care ni le oferă de atitudini pe care experiența singură le dictează. Bogăția materialului scos din tristele experiențe se impune unor amănunțite considerații, pe care lumea chemată să le ordoneze, le face. Printre acestea unele din ordin psihologic, se impun. Noțiunea de patriotism aproape se găsește jenată de cea de naționalism. Refugiatul căutând să se integreze în organismul căruia-i aparține, a fost nevoit să se desrădăcineze. Aceasta rămâne pentru el o rană vie pentru tot restul vieții. Orășanul se mută cât vrei dintr'un oraș într'altul și fără să se gândească uneori la locul copilăriei, refugiatul, însă, rămâne cu inima la locul de unde a trebuit să plece. Faptul de a fi trebuit să plece, la care cu puțin înainte nu se gândise și mai ales cel de a nu mai vedea când se va putea întoarce, îl conturează sufletește într'un fel particular. Pe el deși în țara

lui, multă vreme sentimentul de străin îl va stăpâni și tot ce se raportează la *întoarcere*, formează unica-i preocupare. Dacă organismul național și l-a atașat și dacă locul de legătură este ca acel al oaselor rupte și nesudate, tare și veșnic durabil, sensibilitatea refugiatului rămâne vie și dorul de-a ajuta acest organism, prin mișcări proprii, așa cum făcea când era sănătos. nu-l va părăsi niciodată. Efortul ființei naționale, încercate de-a reactiva ceea ce credea pierdut cauzează comotțiuni puternice pentru ambele părți așa că sudura sufletească se operează trainică și poate servi ca moment de refacere a sănătății generale. Strângerea rândurilor pentru trecerea greutăților se face astfel cu ușurință iar națiunea ia partea bună din răul care era pur. Vedem că și prin alte locuri cu acest fenomen social cauzat de marile zguduiri, întocmai ca în lumea faunei și a florei, punctul critic, trecut, este urmat de o îndreptare a preocupărilor către o refacere cât mai grabnică. Marile noastre dureri nu sunt cele mai mari, ceea ce ne mângâie destul de slab, dar ne poate pune în situația de a ne îndărătnici la lucrul care ne așteaptă. Beneficiile unei organizații în clipa cea grea au fost mișcătoare de eficace și rânduiala era de-abia la început. Strânși acum, și cu învățămintele care ni s'au impus, lucru pe care avem să-l facem și întinderea pe care dorim să i-o dăm va ieși din năzuința, mereu ațâțată de neliniște, a refugiatului doritor să recreeze echilibrul propriei sale ființe, restabilind astfel, pe cel al ființei naționale.

V. FENEȘAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bibliografie

- Ioan Vlasiu, *Poveste cu Năluci*, roman, Editura Autorului, 1941. 247 pp. Lei 100.
Eugen Russu, *Note despre OM*, Eseuri, Cugetarea, 128 pp. Lei 48.
Ernest Bernea, *Indemn la Simplitate*, Eseuri, Cugetarea, București, 1941. 140 pp. Lei 50.
D. Munteanu-Râmnic, *Pe drumul Brașovului*, „Bucovina“, 1941. 32 pp. Lei 30.
Plaut, *Militarul Ingâmfat*, traducere de N. I. Herescu, Institutul de Studii Latine. București, 1941 134 pp. Lei 90.
Ronsarda Castro, *Opal*, poezii, Colecția »Convorbiri Literare«, 1941. 110 pp. Lei 70.
Ion Munteanu, *Băiatul Popii Nicolae*, roman, Editura Română Ardeleană, București, 1941. 245 pp. Lei 100.
Iulian Popa, *Femeia vinovată*, dramă în 4 acte, colecția „Gând Românesc“ 110 pp. Lei 46.
Al. Negură, *Ardealul*, versuri, Arad, 1941, 96 pp Lei 60.
Ana Luca, *Cioplituri*, versuri, »Cultura Româneasă« București, 1941, 96 pp. Lei 60.
Gabriel Donna, Poeme romantice, sonete, uranii și altele. București, 80 pp.

Bibliografie :

CONVORBIRI LITERARE

apare lunar

Redacția și Administrația, București III. Str. Argentina, 39.
Abonamentul pe un an Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

G Â N D I R E A

apare lunar

Redacția, București III. Str. Polonă Nr. 38.
Administrația, Str. Domnița Anastasia Nr. 16.
Abonamentul anual Lei 300.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

odată pe lună

Redacția și Administrația, București III. B-dul Lascăr Catargiu 39
Abonamentul anual Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

VIAȚA BASARABIEI

lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Alexandru Donici 32
Abonamentul anual Lei 250. — Exemplarul Lei 25.

TRANSILVANIA

lunar

Redacția și Administrația, Sibiu Str. Șaguna Nr. 6.

LUCEAFĂRUL

odată pe lună

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Oituz, Nr. 4.
Abonamentul anual Lei 300. — Exemplarul Lei 30.

D A C I A

bilunară

Redacția și Administrația, București, II. Str. Dionisie, 65.
Abonamentul pe un an Lei 150. — Exemplarul Lei 10.

CUGET MOLDOVENESC

lunar

Redacția și Administrația, Iași, Liceul Național. Str. A. C. Cuza
Abonamentul pe un an Lei 200.

F A M I L I A

apare lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Brezoianu, 33.
Abonament pe un an Lei 300. Exemplarul Lei 30.

MEȘTERUL MANOLE

apare lunar

Redacția și Administrația, București, B-dul Elisabeta, 41.
Abonamentul pe un an Lei 200. Exemplarul Lei 20.

CURȚILE DORULUI

apare lunar

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Tribnei, Nr. 27—29.
Abonamentul pe un an Lei 250. Exemplarul Lei 20.

TRIBUNA LITERARĂ

apare lunar

Redacția și Administrația, Brașov, str. Reg. Carol I. 56—58.

Abonamentul, 1 an pt. partic. Lei 200. Instituții Lei 1000.

Exemplarul Lei 20.

CONTRAPUNCT

apare lunar

Redacția și Administrația, Timișoara I, Bul. Carmen Sylva, 44.

Abonament anual Lei 100. Numărul Lei 10.

REVISTA ROMÂNĂ

apare lunar

Redacția și Administrația, București, Calea Rahovei 59.

Abonament anual Lei 1000. Exemplarul Lei 60.
